

5. Troitskaia, O. Pravo natsij na samoopredelenie. «14 punktov Vilsona sto let spustia: kak pereizobresti mirovoj poriadok» [*The right of nations to self-determination. "14 points" Wilson hundred years later: how to re-create the world order*]. URL: <https://www.csr.ru/news/14-punktov-vilsona-sto-let-spustya-kak-pereizobresti-mirovoj-poryadok/>
6. Fisanov, V. (2016). «Chotyrynadtsiat' punktiv» prezidenta SShA Vudro Vilsona: sproba retrospektyvnoho analizu [*"Fourteen Points" by US President Woodrow Wilson: An Attempt Analysis*]. Persha svitova viina u fokusi istorii (dyplo-matychni ta politychni kolizii Velykoi viiny: monohrafia. Kyiv: Kondor. 64–85.

УДК 94 (477)*65:355.4(470:477) (045)

ВИТОКИ ІМПЕРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ ЩОДО УКРАЇНИ

Чабан Анатолій

У запропонованому дослідженні здійснено аналіз становлення взаємовідносин України та імперської Росії в історичній ретроспективі, що є особливо значимим у наш час, коли значно загострилося протистояння між сусідніми державами, які призвели до анексії території суверенної України, збройного протистояння.

Насамперед обґрунтовано становлення наукової бази імперської ідеології Росії, яка сформувалася впродовж XVIII–XX ст., а також продовжена і взята на озброєння сучасними ідеологами так званого «Русского мира».

Проаналізовано опорну проблему, яка лежить в основі теоретичних дискусій науковців України та Російської Федерації про походження українського та російського етносів, становлення їх державності. Зроблено відповідні висновки, які підтверджують усталену думку про окремішність розвитку українського етносу та витоки його становлення, які сягають прадавніх часів.

Проаналізовано також дискусійні проблеми щодо питань, які вплинули на зародження імперської ідеології Росії та їхніх конкретних проявів, як на історичному шляху, так і в наш час. Окреслюється питання пошуку шляхів подолання протистояння, зокрема, про активнішу діяльність вітчизняних істориків щодо висвітлення позицій із дискусійних проблем.

Ключові слова: імперська політика, походження етносів, творення державності, зміст наукових дискусій.

Актуальність запропонованого дослідження взаємовідносин України та імперської Росії має особливе значення не лише для копінтного аналізу витоків та шляхів історичних процесів, які відбувалися впродовж століть, але особливо значимі у наш час, коли у середині другого десятиліття XXI ст. загострилися протиріччя між суверенними державами, визнаними усім цивілізованим світом, Україною та Російською Федерацією.

Анексія Росією Криму, збройний конфлікт на південному Сході України засвідчили продовження імперських зазіхань агресивного сусіда, лідери якого ностальгують за утвердженням гегемонії на пострадянському просторі. З кінця 90-х рр. ХХ ст. прояви цих зазіхань яскраво проявилися у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії. Не отримавши гідної оцінки міжнародної спільноти, Російська Федерація відчула свою безкарність, всездозволеність. Результатом цього стали події 2014 р. на території України.

Сценарій розгортання таких подій відпрацьований до деталей. Це:

– нагнітання через засоби масової інформації і російськими, і власними представниками проросійських політичних партій та громадських організацій невдоволення до місцевого керівництва з боку населення;

– використання ностальгічних настроїв за великим Радянським Союзом із його стабільністю, хоча й бідністю, домінантою на значній частині карти світу;

– використання протестних настроїв у громадян, які викликані погіршенням економічного становища значної частини населення, що стали можливими внаслідок грабіжницьких захоплень державної власності через ваучерну приватизацію, розпаювання земель, корупційні прояви в суспільстві, неминучі при первісному накопиченні капіталу;

– сприяння сепаратним проявам серед населення невдоволених автономних чи напівавтономних формувань, яким надсилалася відповідна матеріальна допомога аж до озброєння. Так відбувалося у Придністров'ї, населення якого не сприяло шляху Молдови до великої Румунії; Абхазії, населення якої в основному жило за рахунок зв'язків з Росією і не сприймало курс Грузії на дистанціювання з північним сусідом. Дещо іншою була ситуація у Криму на початку 90-х років ХХ ст. Тут також домінували сепаратистські настрої, що призвело до значного загострення з Україною, однак взаємостосунки вдалося уладнати через надання Криму широкої автономії. Важливим фактором тут стала наявність кримсько-татарського населення.

Подальшою сторінкою розгортання цього сценарію були:

– допомога у проведенні протестних акцій, медійний супровід у власних засобах масової інформації та через активний вихід на закордон. Широко використовувався той факт, що російська інформаційна мережа практично повністю покриває суверенний простір кожної з держав;

– сприяння у формуванні сепаратистських органів самоуправління, які проголошували необхідність виходу зі складу держав. Проголошення необхідності і проведення референдумів;

– надання економічної, політичної та військової допомоги новоутвореним формуванням.

Такі сучасні прояви, по-суті, імперської політики Росії щодо держав сусідів. Однак корені такої політики сягають глибокої давнини. Вони потребують глибокого наукового осмислення, врахування у розробці стратегії і тактики сучасної національної державної політики, проектування на перспективу організацію взаємостосунків.

Водночас ми повинні неупереджено враховувати те, що:

– Україна приречена бути сусідкою економічно, військово, політично потужної Росії;

– з Росією нас пов'язують економічні стосунки, які сягають третини зовнішнього товарообороту нашої держави. Україна значною мірою залежить від Росії, насамперед у поставці енергоносіїв, окремих комплектуючих для промисловості, атомних електростанцій тощо;

– у нас традиційно тісні зв'язки між населенням країн, певне спільне ментальне бачення щодо духовних, релігійних цінностей, близькість мов, історичні випробовування, які долалися спільно.

Наукова база імперської ідеології Росії

Одним із наріжних каменів зародження імперської ідеології Росії є питання про походження українського етносу. Тривалий час панівною залишалася, а для певної частини російських істориків і нині залишається теорія про меншовартість українського народу, положення про те, що його державності взагалі не існувало. Обґрунтуванням цього погляду були праці сотень імперських істориків, серед яких виділялися М. Карамзін, В. Соловйов, В. Ключевський, М. Шахматов. Варто зазначити, що чимало вітчизняних істориків також відстоювали таку думку.

Основні постулати такої позиції:

– заперечення існування українського етносу взагалі, визнання народу, який жив на Україні, ще спольщеною частиною російського етносу;

– український етнос існує, але з'явився на історичній арені наприкінці XIV або на початку XV ст.;

– Київська Русь утворилася з Новгороду;

– український народ не мав своєї державності.

Як результат – на догоду політикам імперської Росії розроблялися теорії домінування російського етносу на всьому просторі царської Росії, окремі історичні факти замовчувалися, інші трактувалися на догоду панівним доктринам. Відбувався процес міфологізації історії східних слов'ян, де на першому плані був російський народ. Велике значення тут мало релігійне питання. Православна віра із середини XIX ст. стає державною ідеологією, через яку насаджувалися головні напрями імперської політики.

У підсумку викристалізувалися висновки, доктрини, які володіли і, на жаль, володіють умами більшості громадян Росії. Це було:

– у царські часи – насадження політики формування народу великої і невідомої Російської імперії, а відтак – відторгнення будь-яких думок про особливість розвитку народів національних окраїн. Для України насаджувалися теорії меншовартості, малоросійщини. Заборонялися прояви автономізації, мова, культура;

– у радянські часи – політика стирання національних відмінностей, створення єдиного економічного простору, який сталевими тросами зв'язував національні окраїни в єдине ціле; формування єдиного радянського народу з доміантною позицією російської культури, мови, ментальності. Цьому сприяли могутні засоби масової інформації, література, кінематограф, наукові інститути тощо;

– у новітні часи – спроби відновити Союз через реанімацію економічного союзу нині вже незалежних колишніх радянських республік. Ідея торкається не лише економіки, а й безпекових питань, політики незалежних держав, які повинні діяти спільно. І знову ж таки, і в СНД, Митному союзі провідне місце відводиться Російській Федерації.

Питання походження українського та російського етносів, становлення їх державності

Тож де істина у наукових дискусіях? Як свідчать наслідки археологічних досліджень, праці істориків, безперечним є той факт, що на сучасній території України стародавні люди з'явилися в епоху раннього палеоліту. Як і решта народів, що населяли територію нинішньої України, вони пройшли пізній палеоліт, коли склався антропологічний тип людини розумної; мезоліт, неоліт, коли сформувався первісно-общинний лад; енеоліт, коли розквітла трипільська культура; бронзовий вік із його найважливішою ознакою – переходом від матріархату до патріархату; ранній залізний вік, коли виникає родова община, яка згодом перетворюється на сусідську територіальну общину. Окремі племена об'єднуються в союзи споріднених племен, а з часом зливаються в народність, що називається літописцями, багатьма істориками *слов'яни, слов'янський народ, протослов'яни, «старі слов'яни»* – предки українського народу.

Тобто субстратом (основним чинником), виникнення українського етносу був місцевий (автохтонний) елемент, що почав формуватися в неолітичну добу (новий кам'яний вік), що тривала від 5000 до 1800 р. до н. е. Основою його було осіле населення, що почало займатися хліборобством, приручило худобу. Внаслідок еволюційних процесів воно досягло значних результатів у своїй матеріальній культурі.

Чи не головною територією, де розквітла ця висока хліборобська культура неоліту, було Середнє Подніпров'я. Розвивалася вона від 3500 р. до 1400 р. до

н. е. і дістала назву трипільської. На південній Київщині, Черкащині віднайдено понад тисячу значних пам'яток трипільської культури, серед яких – унікальні поселення біля сіл Майданецьке та Тальянки Тальнівського району, Доброводи Уманського району Черкаської області [15].

Жило хліборобське населення трипільської культури в постійних оселях, будувало прямокутні будинки майже сучасного типу. Основним його заняттям було землеробство. Трипільці вирощували пшеницю, ячмінь, просо, землю обробляли мотикою. До наших часів дійшло чимало керамічних виробів трипільців. Численні фігурки жінки, які належать до того часу, свідчать про поширення релігійного культу богині-матері.

Ми не виводимо українців безпосередньо від трипільців, водночас безумовний вплив ця культура мала на формування ознак етнічної спільності мешканців цієї території, що з'явилися пізніше – на культуру, вибір постійної території проживання, спільності господарського життя, психічного складу.

На формування українського етносу мала значення смуга території, яка межувала з Чорним морем та лінією заселення слов'ян на межі Степу та Лісостепу, крайніми південними землями якої були нинішні міста Канів і Черкаси. За даними А. Спіцина і В. Сєдова для східних слов'ян ця територія мала етно-визначальні впливи. Саме через цю смугу пройшло чимало древніх племен, насамперед кочових з південних земель, а також вихідців з інших територій. Безумовно, їх життя, звичаї, традиції, зв'язки з порубіжним місцевим населенням значною мірою впливали на формування слов'янського етносу.

Першими племенами, що досягли Середнього Подніпров'я у I тис. до н. е., відомості про яких дійшли до нашого часу, були кіммерійці, згодом скіфи, пізніше сармати, алани, роксолани. Наймогутнішими серед номадів українських степів, безумовно, були скіфи, які утворили могутню державу.

На прадавніх мешканців цієї території мали вплив також торгові відносини з грецькими містами-державами, які тривалий час функціонували на причорноморських землях.

Зрозуміло, що всі ці чужоземні елементи мали певний вплив на формування прадавньої історії українського народу. Але перебільшувати, або ж вважати його вирішальним, як на це вказували М. Грушевський та І. Крип'якевич, а також сучасні історики П. Толочко та Б. Рибаків, не слід, оскільки всі ці племена не залишили практично ніяких організаційних традицій на Україні. Це зауваження стосується і часу колонізації території південно-західної України гуннами, які витіснили попередників.

Історичні джерела виразно фіксують слов'ян лише з середини I тис. н. е., коли вони з'явилися на історичній арені Європи як численна етнічна спільність.

М. Грушевський, а за ним і І. Крип'якевич та інші дослідники прямо пов'язують етногенез української народності з життям і діяльністю антів, їх держави. М. Грушевський пише: «Грецькі письменники VI–VII ст. н. е. називали антами українців». Далі він зауважує: «Це й були наші українські племена, що зайняли тоді все побережжя Чорноморське від Дністра до Азовського моря і вперше тут виступають в історичних джерелах окремо, під назвою Антів».

У V–VI ст. предки українського народу зайняли значну територію, яка нині належить Україні. Вони є в цей час окремою слов'янською групою з назвою анти. Однією з територій компактного розселення антів вчені називають землі Середнього Подніпров'я.

Під наступом кочівників-аварів впала могутня держава антів. Історична арена українського прадавнього народу знову змістилася у глибину території на смугу лісів Поділля, Київщину, Чернігівщину, і найважливішою територією стало Середнє Подніпров'я (в широкому розумінні цього терміна).

Тут, на прабатьківщині українського народу, виникають могутні племена: поляни на Середньому Подніпров'ї, сіверяни над Десною, древляни на південь від Прип'яті, уличі над Південним Бугом, дуліби над Західним Бугом та інші. І. Крип'якевич вказує: «Під природнім захистом ... далі від наступів кочівників, почало організовуватися нове життя».

У цей час відбуваються процеси розкладу первісно-общинного ладу, майнового розшарування населення, що вплинули на появу початкових форм державності. Ці процеси розпочалися ще в VI ст. в надрах антських племен і продовжилися з часом у східних слов'ян на нових територіях, зокрема й на Середньому Подніпров'ї.

Іншим важливим чинником, який вплинув на поширення ідеї державності серед слов'янських племен, стала постійна боротьба з експансією сусідніх держав, а також кочівників, серед яких найнебезпечнішими були Візантія та азіатські орди.

Третьою важливою передумовою зародження державотворчих процесів серед слов'ян став господарський розвиток, а також розгортання торгових зв'язків. Багаті природні умови лісостепової смуги давали змогу торгувати здобиччю із далекими східними купцями, а також представниками західних земель. Особливе значення мали тоді укріплені городища, яких з'являється чимало в цей час.

На основі племінної організації, яка створювалася під впливом цих чинників, з'являється своя влада, своє «князювання», як вказує літописець: «У полян своє, у древлян своє, у дреговичів своє».

На чільне місце виходить плем'я полян із його столярним містом Київ, яке стає центром торгівлі, а згодом – і політичного життя. «Поляне, яже ныне зо-

вомая Русь» стали консолідуючим центром об'єднання східнослов'янських племен у могутню ранньофеодальну державу Київську Русь.

Державотворчі процеси племен, що увійшли в цю державу, мали значний вплив на формування української народності, її культури, мови, побуту та звичаїв.

У трактуванні проблеми етногенезу українського народу серед вчених-істориків панують, по суті, два погляди: автохтоністичний та міграційний.

Прихильники першого вважають, що суттєве значення в утворенні українського народу, його розвитку, мали найдавніші мешканці території, які еволюціонували, вбираючи традиції, зміцнюючи спадкоємні зв'язки. Прихильники цієї тези вважають, що для історії українського народу міграційні процеси, переселення були несуттєвими. Яскравим представником цієї течії був В. Хвойка, що розглядав етнічний розвиток середньо-дніпровського населення як єдиний поступовий процес від кам'яного віку до середньовіччя.

Друга частина вчених, навпаки, вважає, що для історії українського народу вирішальними були міграційні процеси, рух населення. До таких вчених належить О. Шахматов, який виводив початок українського народу з Прибалтики через Подунав'я на Середнє Подніпров'я. Відомі погляди О. Соболевського та М. Погодіна, які вважали, що після монголо-татарської навали населення Середнього Подніпров'я було винищене або витіснене на північно-східні землі і на їх місце прийшли вихідці з Галичини.

Отже, цілком закономірним і логічним є включення прадавнього етапу історії України в час безпосереднього виникнення та розвитку українського народу.

І тут не йдеться про визначення якихось особливих ознак нашого народу чи його винятковості через те, що доповнюється його історія прадавніми часами. Ідеться про встановлення історичної правди.

Приведені беззаперечні історичні факти свідчать про те, що:

– український етнос – один із найдавніших на європейських теренах, і початки його формування належать до найдавніших часів. Саме на землях України формувалася прабатьківщина східних слов'ян;

– виникнення перших державних формувань належить до часів утворення державності антів та дулібів;

– ядром виникнення і функціонування Київської Русі є племена, племінні союзи, які сформувалися на українських землях. Саме ця держава впродовж майже п'яти століть мала важливе значення в європейській політиці.

Дискусійні проблеми щодо питань, які вплинули на зародження імперської ідеології Росії

Тривалий час і донині залишається цілий ряд питань, які мають дискусійний характер у наукових колах, однак на догоду тим чи іншим політикам набу-

вають і політичного забарвлення. Згадаймо хоча б фразу В. Путіна, що кримський Херсонес має для Росії сакральне значення.

Варто зазначити, що висвітлюються ці питання інколи з діаметрально протилежного погляду, причому автори посилаються на одні і ті ж джерела (Несторова «Повість временних літ»).

Серед найголовніших дискусійних питань варто виділити:

– включення чи невключення прадавнього етапу формування українського етносу в безпосередню його історію. Це питання є ключовим для визначення шляхів походження українського народу, його окремішності;

– витоки зародження державності східних слов'ян, значення українського етносу у цьому процесі;

– етимологія термінів «Русь», «Росія», «Україна»;

– версії походження Давньої Русі;

– тривалість та наслідки монголо-татарського іга на землях України та Московії;

– окремішність розвитку українських земель у литовську та польську добу історії;

– утворення та діяльність Української держави в середині XVII ст.;

– Переяславська угода та березневі статті 1654 р.;

– позиція Росії в часи Руїни;

– політика Петра I та Катерини II щодо України;

– релігійний фактор у формуванні комплексу «молодшого брата»;

– формування комплексу «малоросійщини» тощо.

Це лише окремі дискусійні питання, які мають більш глобальний теоретичний характер. Однак їх з'ясування і вирішення у певний спосіб екстраполюються на сучасний стан відносин між Україною та Росією.

Актуальність розв'язання дискусійних питань вимагає спільних зусиль, активізації позиції українських істориків на міжнародній арені, зокрема:

– визнання міжнародною спільнотою особливого геополітичного становища України між Європою в Євразією;

– утвердження незалежного розвитку України у напрямі до кращих зразків світової цивілізації;

– необхідність подолання імперських амбіцій нинішніх керівників Російської Федерації, перегляд міфологем щодо взаємин між Україною та Росією.

Abstract

The proposed study analyzed the formation of the relations between Ukraine and imperial Russia in the historical retrospective, which is especially significant in our time, when the confrontation between neighboring states that led to the annexation of the territory of sovereign Ukraine and armed confrontation has considerably intensified.

First of all, the formation of the scientific base of the imperial ideology of Russia, which was formed during the XVIII–XX centuries, is substantiated, as well as its expenditure and usage by modern so-called «Russian Peace» ideologues.

The basic problem that underlies theoretical discussions of scientists of Ukraine and Russia about the origin of Ukrainian and Russian ethnoses, the formation of their statehood is analyzed. Appropriate conclusions have been made that confirm the idea of the specificity of the development of the Ukrainian ethnos and the origins of its formation that date back to ancient times.

Also discussed are the discussion issues that influenced the emergence of Russia's imperial ideology and their specific manifestations, both historically and in our time. The question of finding ways to overcome the confrontation is outlined. In particular, on the more active activities of domestic historians to highlight the positions of the discussion issues.

Key words: *imperial politics, origin of ethnic groups, creation of statehood, content of scientific discussions.*

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Брайчевський М. Антський період в історії східних слов'ян. *Археологія*. Т. VII. Київ, 1952. С. 21–42.
2. Бромлей Ю. Очерки территории этноса. Москва: Мысль, 1983. 418 с.
3. Венелин Ю. О споре между южанами и северянами на счет их россизма. Спб., 1848. 864 с.
4. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. I. Київ: Знання, 1991. 648 с.
5. Гуслистий К. До питання про утворення української нації. Київ: Знання, 1967. 54 с.
6. Котляр М. Київська Русь – колиска трьох братніх народів. Київ: Знання, 1981. 48 с.
7. Дашкевич Я. Основні етапи етнічної історії українців. *Родовід*. 1991. № 2. С. 32–36.
8. Крип'якевич І. Історія України. Львів: Світ, 1990. 520 с.
9. Петров В. Походження українського народу. Київ: Фенікс, 1992. 192 с.
10. Рыбаков Б. Новая концепция предистории Киевской Руси. *История СССР*. 1984. № 1–2.
11. Смолій В., Гуржій О. Як і коли почала формуватися українська нація. Київ: Наукова думка, 1991. 112 с.
12. Спицин А. Расселение древнерусских племен по археологическим данным. *Журнал Министерства народного просвещения*. Т. 7. Спб., 1899. 44 с.

13. Тихомиров М. Происхождение названий «Русь» и «Русская земля». *Советская этнография*. Москва, 1979. С. 22–48.
14. Толочко П. Древняя Русь. Очерки социально-политической истории. Київ: Наукова думка, 1987. 246 с.
15. Українська народність: нариси соціально-економічної і етнополітичної історії. Київ: Наукова думка, 1990. 560 с.
16. Хвойка В. Древние обитатели Поднепровья и их культура в доисторические времена. Київ, 1913. 101 с.
17. Чабан А. Історія Середньої Наддніпрянщини. Черкаси: Вертикаль, 2011. 640 с.

References

1. Braychevsky, M. (1952). Antskyy period v istoriyi skhidnykh slovyan [*Antsky period in the history of Eastern Slavs*]. Kyiv: Archeology, 21–42.
2. Bromley, Y. (1983). Ocherky terrytoryy etnosa [*Essays on the territory of the ethnic group*]. Moscow: Mysl.
3. Venelin, Y. (1848). O spore mezhdru yuzhanamy y severyanamy na schet ykh rossyzma [*About the controversy between the southerners and the northerners at the expense of their Russians*]. St. Petersburg.
4. Hrushevsky, M. (1991). Istoriya Ukrayiny-Rusy [*History of Ukraine-Rus*]. Kyiv: Znannya.
5. Guslichy, K. (1967). Do pytannya pro utvorennya ukrayinskoyi natsiyi [*On the issue of the formation of the Ukrainian nation*]. Kyiv: Znannya.
6. Kotlyar, M. (1981). Kyyivska Rus – kolyska trokh bratnikh narodiv [*Kievan Rus – a cradle of three fraternal peoples*]. Kyiv: Znannya.
7. Dashkevich, Y. (1991). Osnovni etapy etnichnoyi istoriyi ukrayintsiv [*The main stages of ethnic history of Ukrainians*]. Rodovid, 2, 32–36.
8. Krypiakevych, I. (1990). Istoriya Ukrayiny [*History of Ukraine*]. Lviv: Svit.
9. Petrov, V. (1992). Pokhodzhennya ukrayinskoho narodu [*Origin of the Ukrainian people*]. Kyiv: Fenix.
10. Rybakov, B. (1984). Novaya kontseptsyya predystoryy Kyevskey Rusy [*A new concept of the prehistory of Kievan Rus*]. Ystoryya SSSR – History of the USSR, 1–2.
11. Smoliy, V., Gurzhii, O. (1991). Yak i koly pochala formuvatysya ukrayinska natsiya [*How and when the Ukrainian nation began to emerge*]. Kyiv: Naukova Dumka.
12. Spitsin, A. (1899). Rasselenye drevnerusskykh plemen po arkheolohycheskym danym [*Distribution of ancient Russian tribes by archaeological data*]. Zhurnal My-nysterstva narodnoho prosveshchenyya. Journal of the Ministry of Public Education, 7.
13. Tikhomirov, M. (1979). Proyskhozhdentye nazvanyy «Rus'» y «Russkaya zemlya» [*Origins of the names «Rus» and «land»*]. Sovetskaya étnohrafyya, 22–48.

14. Tolochko, P. (1987). *Drevnyaya Rus. Ocherky sotsyal nopolytycheskoy ystoryy Ancient Rus [Essays on social political history]*. Kiev: Naukova Dumka.
15. *Ukrayinska narodnist: narysy sotsialno-ekonomichnoyi i etno-politychnoyi istoriyi [Ukrainian nationality: essays on socio-economic and ethno-political history]* (1990). Kyiv: Naukova Dumka.
16. Khvoika, V. (1913). *Drvnie obitateli Podneprovia I ih kultura v doistoricheskie vremenna [Ancient inhabitants of the Dnieper region and their culture in prehistoric times]*. Kyiv: State University.
17. Chaban, A. (2011). *Istoria Serednoiy Naddniprianshiny [History of Central Dnipro region]*. Cherkasy: Vertykal.

УДК 94 (4)

НОСТАЛЬГІЯ ЗА ІМПЕРІЄЮ: АВСТРІЙСЬКІ ІСТОРИКИ ПРО СПАДЩИНУ ГАБСБУРГІВ

Попов В'ячеслав

У статті аналізується низка публікацій австрійських істориків, які у середині минулого століття активно зверталися до державотворчого досвіду Австро-Угорської монархії. Інтерес до історичної спадщини монархії Габсбургів був пов'язаний не лише з ювілеєм Першої світової війни, а й зі створенням Європейського Союзу, прообразом якого вважалася Австро-Угорщина. Автори ретельно розглядали національну політику держави, її зв'язок з економічним становищем окремих регіонів, її вплив на політичні процеси. Виглядає перебільшенням фанатична оцінка внеску німецької меншості у господарський та культурний розвиток інших народів імперії. Незважаючи на численні проблеми, які не спромоглася вирішити Австро-Угорщина, дослідники вбачали, що ця багатонаціональна держава була першою спробою будівництва загальноєвропейського дому, невдача якої, на їх думку, пов'язана виключно з національним егоїзмом місцевих еліт. За висновками більшості австрійських істориків, у наслідках руйнування Австро-Угорщини переважали негативні моменти, а її сумна доля є попередженням сучасним лідерам Європейського Союзу, які змушені вирішувати аналогічні питання і стикаються з тими ж викликами, на які не відповіла Дунайська монархія.

Ключові слова: *Австро-Угорська монархія, дуалізм, державотворчі процеси, статус мови, національне питання.*

Багатонаціональна Австро-Угорська монархія у другій половині XIX ст. складалася з власне австрійських земель (так званих спадкових земель Габсбургів) – Нижня і Верхня Австрія, Грац, Тіроль, Форарльберг, Штирія, Каринтія, Бургенланд, також до цієї держави входили Угорщина, Трансильванія, частина Італії (Трієст та Трентіно), а також слов'янські території – Чехія, Словаччина, Хорватія, Словенія, Галичина, Буковина, частина Сербії, а з 1878 р. – Боснія та